

PATRICK MODIANO

De plaats van de ster

ROMAN

Uit het Frans vertaald door Edu Borger
Met een nawoord van Rudy Kousbroek

MEULENHOF

Eerste druk 1995

Derde druk 2014

ISBN 978-90-290-9071-1

ISBN 978-94-023-0377-3 (e-boek)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *La place de l'étoile*

Omslagontwerp: Studio Vruchtvlees

Grafische verzorging: Pinta Grafische Producties

Zetwerk: 358atwork, Almere

© 1968 Editions Gallimard

© 1973, 1995 Nederlandse vertaling Edu Borger en Meulenhoff Boekery bv, Amsterdam

© 1973, 1995 nawoord Rudy Kousbroek en Meulenhoff Boekery bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Rudy Modiano

In deze eerste roman van de jonge Franse schrijver Patrick Modiano spelen citaten, parodieën en parafrases een belangrijke rol. Voor de nieuwsgierige lezer heb ik hier en daar in een noot de boeken van herkomst gesignaleerd. Enige in Nederland minder bekende gebeurtenissen en verschijnselen uit de Franse geschiedenis zijn van een korte aantekening voorzien. Tevens kan men in het notenapparaat de vertaling van de onvertaalbare liedjes van Charles Trenet vinden.

De vertaler

Op een dag in juni 1942 stapt een Duitse officier op een jongeman af en vraagt hem: 'Pardon meneer, kunt u mij zeggen waar de place de l' Étoile is?'

De jongeman wijst links op zijn borst.

Joodse anekdote

I

In die tijd joeg ik mijn Venezolaanse erfenis erdoor. Sommige mensen raakten niet uitgepraat over mijn jeugdige charme en mijn zwarte lokken, anderen overstelpten me met beledigingen. Ik herlas nog eens het artikel, dat Léon Rabatête in een speciaal nummer van *Frankrijk spreekt* aan mij had gewijd: ‘... Hoe lang nog moeten wij getuige zijn van de fratsen van Raphaël Schlemilovitch? Hoe lang nog zal deze jood ongestraft met zijn neuroses en zijn toevallen van Touquet tot aan de kaap d’Antibes, van La Baule tot Aix-les-Bains te koop lopen? Voor de laatste keer vraag ik, hoe lang nog zal dat soort vreemdelingen de zonen van Frankrijk beledigen? Hoe lang nog moeten wij ons aan één stuk door verontschuldigen voor de joodse pech...?’ In diezelfde krant braakte dokter Bardamu* zijn vergif over mij uit: ‘Schlemilovitch...? Ah! de verschrikkelijke stank van verrotting in het getto...! dat strontvervelende gezwijmel...! Dat besneden mispuntje...! Die onnozele Libanese schooier...! een, twee, drie... Hopla...! Kijk me die jiddische gigolo toch eens aan... die op hol geslagen naaier van Arische meisjes...! dat uiterst negroïde misbaksel...! Dat waanzinnige Abessijnse sjeikje...! Help...! Montjoie-Saint-Denis...! Tralala hupsasa...! ruk zijn ingewanden uit...! castreer hem...! Bevrijd de dokter van dit schouwspel...! nagel hem aan het kruis verdomme...! Die volksvreemde oplichter met zijn schandelijke cocktailparty’s... die smous met zijn internationale hotels...! zijn neukpartijen *made in Haifa*...! Cannes...!

Davos...! Capri en en *tutti quanti*...! allemaal grote bordelen, Hebreuws tot en met...! Bevrijd ons van dat besneden fatje...! van zijn salomoroze Maserati's...! zijn jachten model Tiberias...! zijn Sinai-dassen...! laten zijn Arische slavinnen zijn eikel afbijten...! met hun mooie Franse tandjes... en met hun schattige vingertjes zijn ogen uitrukken...! houd de kalief...! Opstand in de christelijke harem...! Vlug...! Vlug...! weiger hem zijn ballen te likken...! weiger lief tegen hem te doen in ruil voor dollars... Bevrijd je...! houd moed, Madelon...! anders gaat de dokter huilen... anders teert hij weg...! dat zou verschrikkelijk onrechtvaardig zijn...! Het is een complot van het Sanhedrin...! Ze staan de dokter naar het leven...! eerlijk waar...! de Opperrabbijnen...! de Bank van Rothschild...! Cahen van Antwerpen...! en Schlemilovitch...! kom Bardamu te hulp, meisjes...! help...!

De dokter kon mij mijn *Bardamu ontmaskerd*, die ik hem van Capri had toegestuurd, maar niet vergeven. In deze studie vertelde ik, hoe opgetogen ik als jonge jood was geweest, toen ik op veertienjarige leeftijd *De Reis van Bardamu* en *De Kinderjaren van Louis-Ferdinand** in een ruk uitlas. Ik verzweg zijn antisemitische pamfletten niet, zoals brave christenen plegen te doen. Over de pamfletten schreef ik dit: 'Dokter Bardamu wijdt een groot gedeelte van zijn oeuvre aan het joodse vraagstuk. Daarover hoeft men zich niet te verbazen: dokter Bardamu is immers een van de onzen; hij is de grootste joodse schrijver aller tijden. Daarom spreekt hij zo hartstochtelijk over zijn rasgenoten. In zijn romans doet dokter Bardamu denken aan onze rasgenoot Charlie Chaplin met zijn voorliefde voor kleine zielige details, voor de aandoenlijke grimassen van de vervolgte... De zinnen van dokter Bardamu zijn nog joodser dan de gekunstelde zinnen van Marcel

Proust, die tedere, sentimentele, een beetje vulgaire, een tikkeltje aanstellerige muziek...' Mijn conclusie was: 'Alleen joden kunnen een der hunnen begrijpen, alleen een jood kan met kennis van zaken over dokter Bardamu praten.' Als enige reactie stuurde de dokter mij een beledigende brief: volgens hem leidde ik met behulp van enorme naaipartijen en miljoenen het joodse wereldcomplot. Ik stuurde hem onmiddellijk mijn *Psychoanalyse van Dreyfus*, waarin ik zwart op wit stelde dat ik de kapitein schuldig achtte: dat was nog eens origineel voor een jood. Ik had de volgende stelling ontwikkeld: Alfred Dreyfus hield hartstochtelijk veel van het Frankrijk van Lodewijk de Heilige, Jeanne d'Arc en de Chouans en dat verklaarde zijn roeping voor het leger. Maar Frankrijk wilde niets van de jood Alfred Dreyfus weten. Daarom had hij Frankrijk verraden, zoals men zich op een onverschillige vrouw met lelievormige sporen wreekt. Barrès, Zola en Déroulède begrepen niets van deze ongelukkige liefde.

Een dergelijke interpretatie bracht de dokter zeker van zijn stuk. Hij liet niets meer van zich horen.

De scheldkanonnades van Rabatête en Bardamu werden overstemd door de lofzangen van de societypers. Meestal citeerden ze Valéry Larbaud en Scott Fitzgerald: men vergeleek mij met Barnabooth en ik kreeg als bijnaam 'The Young Gatsby'. Op foto's in damesbladen stond ik altijd met gebogen hoofd afgebeeld en starend naar de einder. In boulevardbladen was mijn melancholie spreekwoordelijk. Onvermoeibaar verkondigde ik de journalisten, die mij voor de *Carlton*, de *Normandy* of de *Miramar* interviewden, dat ik door en door een jood was. Al mijn doen en laten was trouwens in tegenspraak met de goede eigenschappen die de Fransen hooghouden: bescheidenheid, zuinigheid en hard werken. Van mijn ooster-

se voorouders heb ik de donkere ogen, de neiging tot exhibitionisme, de voorliefde voor pracht en praal en een ongeneeslijke luiheid. Ik ben geen kind van dit land. Grootmoeders, die vruchtengelei voor je maken, familieportretten en catechisatie heb ik nooit gekend. En toch droom ik onophoudelijk van een kindertijd in de provincie. Mijn jeugd zit stikvol Engelse gouvernantes en verstrijkt eentonig op decadente stranden: in Deauville houdt Miss Evelyn mij bij de hand. Mama zoekt het gezelschap van polospelers en laat mij alleen. 's Avonds, wanneer ik in bed lig, komt ze me goedenacht kussen, maar soms vindt ze zelfs dat te veel moeite. Dan lig ik op haar te wachten en luister niet meer naar Miss Evelyn en de avonturen van David Copperfield. Iedere ochtend brengt Miss Evelyn me naar de Poney Club waar ik paardrijles krijg. Eens word ik de beroemdste polospeler van de hele wereld om bij mama in de smaak te vallen. Franse jongetjes kennen alle voetbalelfallen uit hun hoofd, maar ik denk alleen maar aan polo. Bij mezelf herhaal ik steeds deze magische woorden: 'Laversine', 'Cibao la Pampa', 'Silver Leys', 'Porfirio Rubirosa'. Op de Poney Club word ik vaak samen met het prinsesje Laïla, mijn verloofde, gefotografeerd. 's Middags koopt Miss Evelyn paraplu's van chocola voor ons, bij 'la Marquise de Sevigné'. Laïla houdt meer van lolly's. Die van 'la Marquise de Sevigné' zijn langwerpiger en voorzien van een leuk stokje.

Wanneer Miss Evelyn me naar het strand brengt, lukt het me soms haar kwijt te raken, maar ze weet waar ze me kan vinden: bij ex-koning Firouz of bij baron Truffaldine, twee belangrijke figuren en tevens mijn vrienden. Ex-koning Firouz trakteert me op sorbets met groen amandelijs en roept uit: 'Een even grote lekkerbek als ik, die kleine Raphaël!' Baron Truffaldine zit altijd alleen en triest in de Bar du Soleil. Ik loop op zijn tafeltje af en ga

recht voor hem staan. Dan vertelt die vriendelijke oude heer mij eindeloze verhalen, waarvan de hoofdpersonen Cléo de Mérode, Otéro, Emilienne d'Alençon, Liane de Pougy en Odette de Crécy heten. Feeën ongetwijfeld, zoals in de sprookjes van Andersen.

Andere attributen in de overvolle kamer van mijn jeugd zijn de oranje zonneschermen op het strand, de Pré-Catelan, de Hattemer-cursus, David Copperfield, de gravin van Ségur, de woning van mijn moeder aan de quai Conti en drie foto's van Lipnitzky, waarop ik naast een kerstboom sta.

En dan Zwitserse scholen en mijn eerste flirts in Lausanne. De Düsenberg, die mijn Venezolaanse oom Vidal mij voor mijn achttiende verjaardag heeft gegeven, glijdt door de avondlijke schemering. Ik rij onder een toegangspoort door, dan door een park, dat glooit tot aan de oever van het Meer van Genève en parkeer mijn auto voor het bordes van een feestelijk verlichte villa. Op het gazon staan een paar meisjes in lichte jurkjes op mij te wachten. Scott Fitzgerald heeft beter dan ik het zou kunnen over die 'party's' geschreven, waarbij de schemering zo teder is, zo heftig het gelach en zo fel de schittering van de lichtjes, dat er niet veel goeds van kan komen. Ik raad u dus maar aan deze schrijver te lezen, dan krijgt u precies het juiste beeld van de feesten van mijn jeugd. Lees desnoods *Fermina Marquez* van Larbaud.

Al deelde ik het genoeglijke leven van mijn kosmopolitische vrienden uit Lausanne, toch verschilden wij van elkaar. Ik ging vaak naar Genève. In de stilte van het hotel des Bergues las ik de Griekse bucolika en probeerde ik de *Aeneïs* elegant te vertalen. Tijdens een van deze periodes van afzondering maakte ik kennis met Jean-François Des Essarts, een jonge aristocraat uit de Tou-

raine. Wij waren even oud en ik stond versteld van zijn eruditie. Direct bij onze eerste ontmoeting al noemde hij in een adem *Délie* van Maurice Scève, de komedies van Corneille en de *Mémoires* van kardinaal de Retz, die ik moest lezen. Hij wijdde mij in in de Franse gratie en het Franse understatement.

Ik ontdekte kostelijke eigenschappen in hem: tact, edelmoedigheid, een zeer grote gevoeligheid en een bijtende ironie. Ik herinner mij, dat Des Essarts onze vriendschap vergeleek met die van Robert de Saint-Loup en de verteller van *Op zoek naar de verloren tijd*. ‘Jij bent evenals de verteller een jood,’ zei hij, ‘en ik ben evenals Robert de Saint-Loup de neef van de Noailles, de Rochefoucart-Montemarts, en de La Rochefoucaulds. Schrik maar niet; sinds een eeuw heeft de Franse aristocratie een zwak voor joden. Ik zal je iets van Drumont laten lezen, waarin die brave man er ons bittere verwijten over maakt.’

Ik besloot niet meer naar Lausanne terug te gaan en gaf zonder wroeging mijn kosmopolitische vrienden op in ruil voor Des Essarts.

Ik voelde diep in mijn zakken. Ik had nog honderd dollar. Des Essarts had geen rooie cent. Niettemin raadde ik hem aan zijn baan als sportverslaggever bij *La Gazette de Lausanne* op te geven. Juist was mij te binnen geschoten dat een paar vrienden mij tijdens een weekend in Engeland meegenomen hadden naar een kasteel nabij Bournemouth om mij een oude autoverzameling te laten zien. Ik vond de naam van de verzamelaar, Lord Allahabad, terug en ik verkocht hem mijn Düsenberg voor veertienduizend pond sterling. Van dit bedrag konden we een jaar fatsoenlijk leven zonder gebruik te hoeven maken van de telegrafische postwissels van mijn oom Vidal.